

**OZODLIKDAN MAHRUM ETISH MUASSASALARIDAN CHIQARILGAN
SHAXSLARNI IJTIMOY REABILITATSIYA QILISHDA
PROFILAKTIKA INSPEKTORLARI FAOLIYATINI
TAKOMILLASHTIRISH**

Yakubjanov Abdunafe Abdumannob-zoda

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 214-o'quv guruhi kursanti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20538499>

Annotatsiya: Ushbu maqolada ozodlikdan mahrum etish muassasalaridan ozod qilingan shaxslarni ijtimoiy reabilitatsiya va moslashtirish jarayonida huquqbuzarliklar profilaktikasi inspektorlarining o'рни hamda faoliyatini takomillashtirish masalalari tahlil qilingan. Sobiq mahkumlarning jamiyatga qayta integratsiyalashuvdagi asosiy muammolar, ularning huquqiy, psixologik va ijtimoiy holati o'rganilib, takroriy jinoyatchilikning (retsidiv) oldini olish yuzasidan amaliy va huquqiy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy reabilitatsiya, ijtimoiy moslashuv, profilaktika inspektori, ozodlikdan mahrum etish muassasalari, retsidiv jinoyatchilik, huquqbuzarliklar profilaktikasi, profilaktik hisob, ma'muriy nazorat.

**IMPROVING THE ACTIVITIES OF PREVENTION INSPECTORS IN
THE SOCIAL REHABILITATION OF PERSONS RELEASED FROM
PENAL INSTITUTIONS**

Annotation: This article analyzes the role and issues of improving the activities of crime prevention inspectors in the process of social rehabilitation and adaptation of persons released from penal institutions. The main problems in the reintegration of former convicts into society, their legal, psychological, and social status are studied, and practical and legal proposals are developed to prevent recidivism.

Contact: 99 826 99 56

Keywords: social rehabilitation, social adaptation, prevention inspector, penal institutions, recidivism, crime prevention, preventive registration, administrative supervision.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ИНСПЕКТОРОВ ПРОФИЛАКТИКИ В СОЦИАЛЬНОЙ РЕАБИЛИТАЦИИ ЛИЦ, ОСВОБОЖДЕННЫХ ИЗ УЧРЕЖДЕНИЙ ИСПОЛНЕНИЯ НАКАЗАНИЙ

Аннотация: В данной статье анализируются роль и вопросы совершенствования деятельности инспекторов профилактики правонарушений в процессе социальной реабилитации и адаптации лиц, освобожденных из учреждений исполнения наказаний. Изучены основные проблемы реинтеграции бывших осужденных в общество, их правовой, психологический и социальный статус, разработаны практические и правовые предложения по предупреждению рецидивной преступности.

Ключевые слова: социальная реабилитация, социальная адаптация, инспектор профилактики, учреждения исполнения наказаний, рецидивная преступность, профилактика правонарушений, профилактический учет, административный надзор.

O'zbekiston Respublikasida jinoyat-huquqiy siyosatning eng muhim tamoyillaridan biri insonparvarlik bo'lib, u faqatgina jinoyat sodir etgan shaxsga jazo tayinlash bilan cheklanmaydi, balki uning kelgusida jamiyatga to'laqonli a'zo sifatida qaytishini ta'minlashni ham o'z ichiga oladi. "Inson qadri uchun" tamoyili asosida amalga oshirilayotgan islohotlar doirasida ozodlikdan mahrum etish muassasalaridan (JIEM) ozod qilingan shaxslarni ijtimoiy reabilitatsiya qilish va hayotga moslashtirish masalasi huquqni muhofaza qiluvchi organlar, xususan, ichki ishlar organlari faoliyatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan.

Ijtimoiy reabilitatsiya – bu jazo muddatini o‘tab qaytgan shaxsning huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy, psixologik va ma’naviy holatini tiklash, uning jamiyatda o‘z o‘rnini topishi uchun ko‘maklashish jarayonidir. Kriminologik tahlillar shuni ko‘rsatadiki, jazo muddatini o‘tab chiqqan shaxslarning ma’lum bir qismi ijtimoiy-maishiy muammolar, ishsizlik, jamiyatdagi mavjud stigmalar (salbiy qarashlar) va yaqinlari bilan aloqalarning uzilishi sababli qaytadan jinoyat yo‘liga kirishga (retsdiv) majbur bo‘ladi. Takroriy jinoyatchilikning barvaqt oldini olish bevosita ushbu shaxslarning dastlabki ijtimoiy moslashuv jarayoni qanchalik to‘g‘ri va tizimli tashkil etilganligiga bog‘liq. Bu borada mahallalarda davlat va jamiyat o‘rtasidagi asosiy ko‘prik bo‘lgan **profilaktika inspektorlarining** o‘rni va mas’uliyati beqiyosdir.

O‘zbekiston Respublikasining "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida"gi Qonuniga muvofiq, ichki ishlar organlari, jumladan, profilaktika inspektorlari ozodlikdan mahrum etish joylaridan bo‘shatilgan shaxslar ustidan profilaktik hisob va ma’muriy nazoratni olib borish bilan bir qatorda, ularning ijtimoiy reabilitatsiyasiga bevosita ko‘maklashishi belgilangan.

Profilaktika inspektorining sobiq mahkumlar bilan ishlashdagi amaliy faoliyati quyidagi asosiy bosqichlarni o‘z ichiga oladi:

1. **Dastlabki hisobga olish va o‘rganish:** Shaxs ozodlikka chiqqanidan so‘ng yashash manziliga yetib kelgan kundan boshlab profilaktika inspektori tomonidan profilaktik hisobga olinadi. Bu jarayonda shaxsning oilaviy ahvoli, turar-joyi bor-yo‘qligi, sog‘lig‘i va moddiy ahvoli dastlabki tarzda o‘rganiladi.

2. **Ijtimoiy-maishiy ko‘maklashish:** Fuqarolik pasporti (ID karta) yo‘qotilgan yoki muddati o‘tgan bo‘lsa, uni tiklash, sog‘lig‘ida muammosi bo‘lganlarni tibbiyot muassasalariga yo‘naltirish kabi dastlabki ijtimoiy yordamlar ko‘rsatiladi.

3. **Bandlikni ta'minlashda hamkorlik:** Profilaktika inspektori mahalla fuqarolar yig'ini raisi va hududiy Kambag'allikni qisqartirish va bandlikka ko'maklashish bo'limlari bilan hamkorlikda ushbu shaxslarni mutaxassisligi bo'yicha ishga joylashtirish yoki kasb-hunarga o'qitish choralarini ko'radi.

Biroq bugungi kunda profilaktika inspektorining mazkur yo'nalishdagi faoliyatini tahlil qilganda ayrim amaliy muammo va bo'shliqlar mavjudligini ko'rish mumkin. Aksariyat hollarda profilaktika inspektorining xizmat yuklamasi o'ta yuqoriligi sababli sobiq mahkumlar bilan ishlash faqatgina ularni vaqti-vaqti bilan yo'qlab turish, hisobga olish daftarlarini to'ldirish yoki faqat tushuntirish ishlarini olib borish (qog'ozbozlik) bilangina cheklanib qolmoqda. Shaxsning ruhiy olamiga kirib borish, uning depressiv holatini yengishga yordam berish va uni mehnat jamoasiga qo'shish mexanizmlari yetarli darajada ishlamayapti. Oqibatda, shaxs nazoratda tursa-da, uning moddiy va ma'naviy ehtiyojlari qondirilmagani sababli u yashirin ravishda jinoiy muhit bilan aloqalarini tiklaydi.

Ozodlikdan mahrum etish muassasalaridan ozod qilingan shaxslarni ijtimoiy reabilitatsiya qilish tizimini takomillashtirish va bu borada profilaktika inspektorlarining faoliyati samaradorligini oshirish maqsadida quyidagi ilmiy-amaliy chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir:

Birinchidan, idoralararo hamkorlikni to'liq raqamlashtirish ("E-ijtimoiy profilaktika" tizimi). Sobiq mahkumlarning ijtimoiy-maishiy muammolarini hal etishda profilaktika inspektori qog'oz shaklidagi xat-xabarlar bilan vaqt yo'qotmasligi uchun yagona idoralararo elektron platformani ishga tushirish zarur. Ushbu tizim orqali profilaktika inspektori shaxsni ro'yxatga olgan zahoti uning bandligini ta'minlash, tibbiy ko'rikdan o'tkazish yoki moddiy yordam ajratish (masalan, "Dastlabki ijtimoiy-moddiy yordam paketi") bo'yicha Bandlik, Sog'liqni saqlash va "Inson" ijtimoiy xizmatlar markazlariga elektron so'rov

yuborishi va uning ijrosini real vaqt rejimida nazorat qilishi huquqiy jihatdan mustahkamlanishi lozim.

Ikkinchidan, ixtisoslashtirilgan psixologik xizmatni joriy etish. Profilaktika inspektori huquqni muhofaza qiluvchi xodim bo'lib, uning yurisprudensiya sohasidagi bilimlari chuqur psixologik travmaga ega bo'lgan sobiq mahkumlarni rehabilitatsiya qilishga har doim ham yetarli bo'lmashligi mumkin. Shu sababli, ichki ishlar organlarining huquqbuzarliklar profilaktikasi bo'linmalari tarkibida mahkumlar psixologiyasi bilan ishlashga ixtisoslashgan **"kriminal-psixolog"** shtat birligini joriy etish taklif etiladi. Profilaktika inspektori shaxsning huquqiy va ma'muriy nazoratini amalga oshirsa, psixolog uning jamiyatga ruhiy moslashuvini ta'minlaydi.

Uchinchidan, "Barvaqt ijtimoiy moslashtirish" zanjirini yaratish. Hozirgi amaliyotda profilaktika inspektori shaxs qamoqdan chiqqanidan keyingina u bilan ishlashni boshlaydi. Rehabilitatsiyaning samaradorligini oshirish uchun mahkumning jazo muddati tugashiga 3 oydan 6 oygacha vaqt qolganda, jazoni ijro etish muassasasi (JIEM) ma'muriyati va shaxs yashaydigan hududdagi profilaktika inspektori o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri elektron ma'lumot almashinuvini yo'lga qo'yish kerak. Bu orqali inspektor shaxsning qanday mutaxassislik egallagani, uning ruhiy holati va xulq-atvori haqida oldindan ma'lumotga ega bo'ladi hamda u ozodlikka chiqquniga qadar uning uchun mos ish o'рни va ijtimoiy muhitni hozirlab qo'yish imkoniyatiga ega bo'ladi.

To'rtinchidan, tadbirkorlik subyektlari bilan ijtimoiy sheriklikni kuchaytirish. Sobiq mahkumlarning qayta jinoyat sodir etishiga ko'pincha ularni ishga qabul qilishdagi byurokratik to'siqlar va ishonchsizlik sabab bo'ladi. Profilaktika inspektorlariga o'z xizmat hududidagi tadbirkorlar bilan ishlashda qulaylik yaratish maqsadida, jazoni o'tab chiqqan shaxslarni doimiy ish bilan ta'minlagan korxona va tashkilotlarga davlat tomonidan ma'lum miqdordagi soliq

imtiyozlari yoki subsidiyalar ajratish mexanizmini qonunchilikda yanada aniq va jozibador qilib belgilash zarur.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ozodlikdan mahrum etish muassasalaridan ozod qilingan shaxslarni ijtimoiy reabilitatsiya qilish tor doiradagi faoliyat emas, balki butun jamiyat barqarorligini ta'minlovchi kompleks jarayondir. Bu jarayonda profilaktika inspektori faqatgina nazorat qiluvchi subyekt sifatida emas, balki sobiq mahkumni hayotga qaytaruvchi, huquqiy va ijtimoiy muammolarini hal etishda ko'maklashuvchi asosiy himoyachi sifatida namoyon bo'lishi lozim. Yuqorida qayd etilgan raqamlashtirish, psixologik ko'mak va idoralararo uzviy hamkorlik mexanizmlarining amaliyotga joriy etilishi retsidiv jinoyatchilikning keskin qisqarishiga va jamiyatda sog'lom ijtimoiy muhit qaror topishiga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasining "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2014 yil 14 may, O'RQ-371-son.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 29 noyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi jamoat xavfsizligi konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-27-son Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 29 iyundagi "Ozodlikdan mahrum etish jazosini o'tab bo'lgan fuqarolarning ijtimoiy moslashuviga ko'maklashish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-299-son qarori.
4. Ismailov I., Zaripov Z.S. va boshqalar. Huquqbuzarliklar profilaktikasi: Darslik. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2018.
5. Ziyodullayev M.Z. Sobiq mahkumlarni ijtimoiy moslashtirishning kriminologik va huquqiy muammolari // Huquq va burch. – Toshkent, 2022. – № 4. – B. 24-29.

SCIENTIFIC CONFERENCE OPEN PROCEEDINGS

Global Academic Knowledge Repository

6. Qodirov A.A. Profilaktika inspektori faoliyatini tashkil etish va uning samaradorligini oshirish yo‘llari // Zamonaviy yurisprudensiya yutuqlari. – 2023. – № 2. – B. 112-118.

Contact: 99 826 99 56

